

Economic Review of Hijab good with ADIS method

Atieh Honardoust¹ | Saba Karim Abadi²

1. Corresponding author, Department of International Economics, Isfahan University, Isfahan, Iran. E-mail: economist.honardost@gmail.com
 2. Department of Economic Sciences, Mofid University, Qom, Iran. E-mail: green_21_aty@yahoo.com

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: Research Article</p> <p>Article history: Received: 11 October 2022 Received in revised form: 9 December 2022 Accepted: 19 January 2022 Published online: 21 March 2023</p> <p>Keywords: Almost Ideal Demand System, Panel Data, Hijab, Elastic, Islamic Model.</p>	<p>Dressing and preparing suitable clothing is one of the indicators and superiority of humans. Since women play an essential role in the various relationships of every society, in other words, all social, cultural, political and economic programs will achieve the desired result with their performance and support; Therefore, choosing the type of their cover is of particular importance. Because hijab has a special place in the religion of Islam and Iran as an Islamic country, and in addition, it has significant economic and cultural effects on the social life of individuals. One of the ways to investigate the place of hijab in the society is to investigate the behavior of consumers. The utility function reflects the consumption behavior and preferences of consumers, and by using it, it becomes possible to analyze the individual's demand structure. In this regard, the analysis of the demand structure and household consumption pattern is very important for the goals of economic activists, so that the policy makers and planners use its results to predict the future situation and finally, by evaluating the past policies, it is the basis for detailed planning. It will be provided for them for favorable conditions in the future. On the other hand, producers and other market agents need to forecast demand in order to plan and design their production and sales, and demand elasticity is important for this reason.</p> <p>In this study, using data from the period 1990 to 2020, the model of an almost ideal demand system for four types of hijab goods - black veil, cotton cloak, mantle, scarf and shawl - in Iran using the panel data method as a single equation and A system is estimated. The results of this study show that according to the criterion of good fit, the system model has a higher explanatory power.</p> <p>Based on the single-equation estimation, the elasticity of cotton tent, black tent, coat, scarf and mask was equal to 6, 22.04, 18.25, and 25.62, respectively.</p> <p>The estimation of the system model in terms of the significance of the coefficients is the same as the single-equation model. According to the system model, the income elasticity of the cotton tent, black tent, coat, scarf and mask is equal to 6.33, 17.56, 18.44, and 19.32, respectively. The elasticity and sign of the coefficients of Manto are substitutes for the black veil and the cotton veil and have a complementary relationship with the other hijab products mentioned in this research. The black chador has a complementary relationship with the cotton chador and the shawl and scarf.</p> <p>Based on the obtained results, both the systematic estimate and the single-equation estimate have a positive income elasticity, which indicates that with the increase in people's income, they go for higher and higher-quality hijab goods, which causes an increase in the share of expenditure on goods. It becomes a veil. By comparing the elasticities in both estimations, it can be concluded that the share of expenditure on hijab, headscarves and masks is more sensitive to income changes.</p>

Cite this article: Honardoust, A., & Karim Abadi, S. (2023). Economic Review of Hijab good with ADIS method. *Women in Development and Politics*, 21(1), 255-273. DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2022.349766.1008262>

زن در توسعه و سیاست

بررسی اقتصادی کالای حجاب با استفاده از الگوی ADIS

عطیه هنردوست^۱ | صبا کریم‌آبادی^۲

۱. نویسنده مسؤل، گروه اقتصاد بین‌الملل، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: honardost@gmail.com

۲. گروه علوم اقتصادی، دانشگاه مفید، قم، ایران. رایانامه: green_21_aty@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی	لباس پوشیدن و تهیه پوشش مناسب یکی از شاخص‌ها و برتری‌های انسان است. از آنجا که بانوان، نقشی اساسی در روابط مختلف هر جامعه ایفا می‌کنند و تمامی برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی با عملکرد و پشتیبانی آنان به نتیجه مطلوب خواهد رسید، انتخاب نوع پوشش آن‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از آنجا که حجاب در دین اسلام و کشور ایران به‌عنوان یک کشور اسلامی جایگاه ویژه‌ای دارد و علاوه بر آن اثرات بسزای اقتصادی و فرهنگی در زندگی فردی و اجتماعی دارد، این مطالعه با استفاده از داده‌های دوره زمانی ۱۳۶۹-۱۳۹۹ الگوی سیستم تقاضای تقریباً ایدئال (ADIS) را برای چهار نوع کالای حجاب شامل چادر مشکی، چادر نخی، مانتو، روسری و شال در ایران با استفاده از روش پانل دیتا به‌صورت تک‌معادله‌ای و سیستمی برآورد می‌کند. بررسی‌ها نشان می‌دهد با توجه به معیار خوبی برازش، قدرت توضیح‌دهندگی مدل سیستمی بیشتر از تک‌معادله‌ای است. درنهایت براساس نتایج، با افزایش درآمد مردم، تمایل آن‌ها به سوی کالای حجاب باکیفیت‌تر می‌رود که این موجب افزایش سهم مخارج کالاهای حجاب می‌شود. با مقایسه کشش‌ها در هردو برآورد می‌توان به این نتیجه رسید که سهم مخارج کالای روسری و مقنعه به تغییرات درآمد حساس‌تر است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۱۹	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۹/۱۸	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۹	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۱/۰۱	
کلیدواژه‌ها:	
سیستم تقاضای تقریباً ایدئال، پانل دیتا، حجاب، کشش، الگوی اسلامی.	

استناد: هنردوست، عطیه و کریم‌آبادی، صبا (۱۴۰۲). بررسی اقتصادی کالای حجاب با استفاده از الگوی ADIS. زن در توسعه و سیاست، ۲(۱)، ۲۵۵-۲۷۳.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2022.349766.1008262>

© نویسندگان.

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

لباس پوشیدن سابقه‌ای به اندازه حیات انسان دارد و تهیه پوشش مناسب، یکی از امتیازات انسان در مقایسه با موجودات دیگر است. از آنجا که بانوان، نقشی اساسی در روابط مختلف جامعه ایفا می‌کنند، تمامی برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی با عملکرد و پشتیبانی آنان به نتیجه مطلوب خواهد رسید. زنان انتقال‌دهنده ارزش‌ها از نسلی به نسل دیگر و در واقع اولین معلمان هستند که می‌توانند ارائه‌دهنده الگوها و سبک زندگی اسلامی باشند.

در اسلام از پوشش مناسب با نام حجاب یاد شده است که عوامل زیادی در جوامع مختلف بر آن تأثیرگذار است. از عوامل مؤثر بر حجاب می‌توان به معیارهای فرهنگی، نوع آب‌وهوا، مذهب و... اشاره کرد. با توجه به اینکه در ایران به‌عنوان یک کشور اسلامی، حجاب به‌عنوان یک کالا از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، شناخت عوامل مؤثر بر تقاضای این کالا می‌تواند به افزایش کیفیت و کمیت تولید آن منجر شود (Ameri & Nahleh Gharavi Naeini, 2007: 115-116).

مطالعات تاریخی در ادیان الهی نشان‌دهنده این نکته است که پوشش مناسب همواره مورد تأکید آموزه‌های دینی بوده است. حجاب به‌عنوان یک پوشش مناسب از جایگاه ویژه‌ای در کشورهای اسلامی از جمله ایران برخوردار است. از این‌رو بررسی وضعیت حجاب در ایران با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی آن حائز اهمیت است (Ghaemi, 1994: 103-106).

یکی از راه‌های بررسی جایگاه حجاب در جامعه، بررسی رفتار مصرف‌کننده است. تابع مطلوبیت، رفتار مصرفی و ترجیحات مصرف‌کننده را منعکس می‌کند و با استفاده از آن، تجزیه و تحلیل ساختار تقاضای فرد امکان‌پذیر می‌شود. در این زمینه، تجزیه و تحلیل ساختار تقاضا و الگوی مصرف خانوار اهمیت بسیار زیادی در اهداف فعالان اقتصادی دارد؛ به‌طوری‌که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان برای پیش‌بینی وضعیت آینده از نتایج آن استفاده می‌کنند و سرانجام با ارزیابی سیاست‌های گذشته، زمینه برنامه‌ریزی دقیق برای شرایط مطلوب در آینده فراهم می‌شود. از سوی دیگر تولیدکنندگان و سایر عوامل بازار به‌منظور برنامه‌ریزی و طراحی تولید و فروششان نیاز به پیش‌بینی تقاضا دارند و کشش‌های تقاضا از این جهت حائز اهمیت هستند؛

بنابراین در این تحقیق، با بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای کالای حجاب شامل مانتو، چادر و روسری و با توجه به الگوهای اقتصادی و اسلامی، اطلاعات لازم برای تولیدکنندگان، سیاست‌گذاران و سایر عوامل بازار در جهت تولید مطلوب ارائه می‌شود.

مسئله حجاب در چند قرن اخیر به‌دلیل اقتصادی بودن آن، افت‌وخیزهای فراوانی را از جانب تولیدکنندگان تجربه کرده است. با گذشت زمان نه‌تنها به حجاب بی‌توجهی صورت گرفت، بلکه مدرگرایی به یکی از شاخصه‌های دنیای مدرن تبدیل شد. ایجاد چرخه مد، تولید محصول، خرید و

مصرف فرایندی است که در دو سده اخیر مورد توجه سرمایه‌داران بزرگ بوده است. از طرفی ایران کشوری است که هرچند خاستگاه حجاب است، در زمینه عرضه و تولید آن از همه توانمندی‌های خود استفاده نکرده است.

از جهتی حجاب دارای فواید زیر است:

- ایجاد آرامش روانی بین افراد جامعه (Motahari, 1979: 77)؛
- جلوگیری از تهییج و تحریک جنسی؛
- کاهش تقاضای مدپرستی بانوان؛
- حفظ و استیفای نیروی کار در سطح جامعه؛
- مصونیت زنان در همه زمان‌ها و مکان‌ها؛
- کاهش چشمگیر مفاسد فردی و اجتماعی در سطح جامعه (Motahari, 1979: 79)؛
- حضور معنوی گرایانه زنان و مردان در جامعه؛
- حفظ ارزش‌های انسانی مانند عفت، حیا و متانت در جامعه؛
- هدایت، کنترل و بهره‌مندی صحیح از امیال و غرایز انسانی (Khosravi, 1991: 178)؛
- از بین بردن فشارهای اجتماعی نامشروع و نابهنجار؛
- سلامت و زیبایی موقعیت اجتماعی و فرهنگی مردان و زنان جامعه اسلامی؛
- مبارزه با تهاجم فرهنگی؛
- کاهش هزینه‌های خانوار و اجتماع (Islamic Propaganda Organization, 1989: 54-55).

با توجه به اهمیتی که مقوله حجاب در جامعه اسلامی ما دارد، فواید و آثار آن و این نکته که تاکنون تحقیق و مطالعه‌ای در این خصوص انجام نگرفته است، ضروری است که ابعاد اقتصادی آن بهتر شناخته شود. با توجه به کمبود امکانات برای تولید چادر یا انواع دیگر کالای حجاب، ضروری است تقاضای حجاب و واکنش مصرف‌کنندگان در مقابل تغییرات قیمت این محصول آشکارتر شود تا امکان برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری صحیح برای تشویق به استفاده از چادر و حجاب میسرتر شود. براین اساس فرضیه اصلی تحقیق آن است که درآمد و قیمت، مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر کالای حجاب‌اند. در ادامه نیز این پرسش‌ها را بررسی می‌کنیم: چه عواملی بر تقاضای کالای حجاب تأثیر گذارند؟ درآمد خانوار چه نقشی بر تقاضای کالای حجاب دارد؟ قیمت چه نقشی بر تقاضای کالای حجاب دارد؟ سهم کالای حجاب در سبد خانوارهای ایرانی چقدر است؟ عوامل فرهنگی و اجتماعی چه تأثیری بر کالای حجاب دارند؟

۲. پیشینه پژوهش

۲-۱. ماهیت حجاب

کلمه «حجاب» مصدر از ریشه (ح ج ب) است که اهل لغت تعاریف مختلفی برای آن ذکر کرده‌اند. برخی حجاب را آن چیزی دانسته‌اند که به واسطه‌اش چیزی از چیزی در حجاب قرار گیرد و روشن است که نباید در تعریف چیزی از خود آن امر یا مشتقات آن استفاده کرد تا مصادره به مطلوب رخ ندهد، اما در اینجا برای روشن شدن معنای حجاب، از فعل آن (حجب) استفاده شده است؛ بنابراین بهتر آن است که گفته شود هر آنچه میان دو چیز حائل شود، حجاب است (Tabarsi, 1971: 144). بنابراین از میان تعاریف مختلفی که در زمینه حجاب ارائه شده است، دو مفهوم قابل تمایز را می‌توان استنباط کرد: اول حجاب به معنای جداکردن دو چیز که از واژه‌های حائل، مانع و حاجز مستفاد می‌شود و دوم به معنای پوشاندن و از مقابل دیده افراد خارج کردن که این معنا از کلمه ستر و مانند آن برمی‌آید (Javadi Amoli, 2000: 200).

از سوی دیگر، از جمله اموری که ملازم و همراه حجاب به کار رفته و همواره در کنار آن دیده می‌شود، «عفاف» است. استعمال این دو با هم آن قدر شایع است که در نگاه اول به نظر می‌رسد مترادف و هم‌معنایند؛ در حالی که عفاف فضیلتی اخلاقی است که شکل‌گیری آن در درون آدمی موجب کنترل شهوات و تمایلات نفسانی می‌شود (Ameri & Nahleh Gharavi Naeni, 2007: 115-116).

۲-۲. آثار اقتصادی حجاب

برخی از آثار اقتصادی حجاب را به صورت زیر می‌توان بیان کرد:

۲-۲-۱. صرفه جویی

زنان نیاز به هزینه‌های زیادی برای خرید لباس‌های مبتذل و وسایل آرایشی گران‌قیمت ندارند. این امر موجب بهبود وضع اقتصادی دست‌کم در سطح خانواده می‌شود و از صرف هزینه‌های بیشتر از حد معمول جلوگیری صورت می‌گیرد. در مقابل، پسران جوان وقتی مظاهر بدحجابی را در عموم نبینند، بی‌میلی به کار و تحصیل و در نهایت تعطیل شدن نیروهای انسانی پیش نمی‌آید (Azimiyan & Beheshti, 2009: 90).

۲-۲-۲. حفظ نیروی کار اقتصادی

حجاب عامل حفظ نیروی کار است، موجب می‌شود که اوقات رسمی هر شخص در همان مسیر کار صرف شود و وسوسه‌های ناشی از دیدن‌ها و چهره‌سازی‌ها از میان برداشته شود. کشاندن تمتعات غریزی از محیط خانه به محیط کار سبب خواهد شد که نیروی کار ضعیف شود و سرمایه‌گذاری‌ها به هدر رود.

از طرف دیگر، نقش اقتصادی حجاب در رعایت پوشش اسلامی، زمینه را برای انواع مدیریت از بین می‌برد. اگر زنان خود را به خودآرایی و خودنمایی در جامعه مقید نکنند، بسیاری از آفت‌ها و گرفتاری‌های ناشی از مدیریت، به‌خودی‌خود از بین می‌رود. هزینه‌های سنگین مواد آرایشی و لباس‌های گران‌قیمت، به‌خصوص با تغییرات مداوم مدها، بار مالی طاقت‌فرسایی را بر دوش اقتصاد خانواده‌ها و جامعه تحمیل می‌کند و علاوه بر آن، سبب به‌هدررفتن سرمایه‌های جامعه می‌شود.

۲-۲-۳. افزایش هزینه خانوار

بدحجابی و بی‌حجابی زمینه‌ساز خودآرایی زنان و دختران است. استفاده از ابزارهای آرایشی وارداتی هزینه زندگی خانواده را بالا می‌برد، واردات غیرضروری را افزایش می‌دهد و وابستگی جامعه را در پی دارد. این امر نیز به تقویت بنیه مالی سرمایه‌داران غربی منجر می‌شود و به رکود فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی می‌انجامد، اقتصاد کشور را بیمار می‌کند، فرهنگ مصرف‌گرایی را ترویج می‌دهد و تلاش‌های فرهنگی دولت‌های مسلمان برای تشکیل یک جامعه اسلامی نمونه را بی‌نتیجه می‌گذارد (Akbari, 1998: 98).

۲-۲-۴. آثار اقتصادی سوء بی‌حجابی

ضایع کردن هنجارهای عمومی که از دیدگاه اقتصاد بخش عمومی از نوع کالای عمومی (Public Goods) است و طبق این قاعده نمی‌توان حریم عمومی را به حراج خصوصی سپرد، تعرض به حق عموم از جانب اشخاص، بدون پرداختن هزینه ممنوع است.

۳. روش‌شناسی پژوهش

روش انجام این تحقیق، تحلیلی-توصیفی است. به این ترتیب که ابتدا مباحث نظری و مطالعات تجربی تحقیق به روش کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است. در مرحله بعدی، با استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده و با روش‌های مناسب اقتصادسنجی، به تخمین الگوهای مورد نظر تحقیق پرداخته و درنهایت با

بهره‌مندی از استنتاجات آماری به بررسی فرضیات تحقیق اقدام می‌شود. سرانجام با استفاده از نتایج، پیشنهادها را تحقیق ارائه می‌شود.

برآورد معادلات تقاضا عمدتاً به دو صورت تک‌معادله‌ای و سیستمی صورت می‌گیرد. در توابع تقاضای منفرد، تابع تقاضا برای کالاها به صورت منفرد و با استفاده از تابع مطلوبیت افراد استخراج می‌شود و در توابع تقاضای سیستمی، از سیستم تقاضای تقریباً ایدئال بهره گرفته شده است (Layard & Walters, 2007: 158-160). در این تحقیق، به منظور بررسی تأثیر متغیرهای مهم بر تقاضای کالای حجاب، از مدل تقاضای زیر استفاده می‌کنیم:

$$v_i = \alpha_i + \sum_{j=1}^n \beta_{ij} \ln p_j + \beta_i \ln \left(\frac{M}{P} \right)$$

که در آن، v_i سهم بودجه اختصاص یافته به حجاب نوع i ، p_j قیمت کالای حجاب نوع j ، M کل مخارج روی انواع حجاب و P شاخص قیمت کل انواع حجاب است.

در این مطالعه با استفاده از مجموعه داده‌های پانل و تابع تقاضای ADIS به تخمین تابع تقاضا برای کالاهای حجاب می‌پردازیم. شایان توضیح است که بسیاری از مطالعات اخیر که در زمینه اقتصاد صورت گرفته‌اند، از مجموعه داده‌های پانل شده برای بررسی استفاده کرده‌اند. بدین ترتیب که چندین بنگاه، خانوار، کشور و... در طول زمان تجزیه و تحلیل شده‌اند. مطالعه پانل دیتا یکی از موضوعات جدید و کاربردی در اقتصادسنجی است؛ چرا که پانل دیتا محیطی بسیار غنی از اطلاعات را برای گسترش دادن تکنیک‌های تخمین و نتایج نظری فراهم می‌آورد. در بسیاری موارد محققان می‌توانند از پانل دیتا برای مواردی استفاده کنند که مسائل را نمی‌توان فقط به صورت سری زمانی یا فقط به صورت مقطعی بررسی کرد. تلفیق آمارهای سری زمانی با آمارهای مقطعی نه تنها اطلاعات سودمندی را برای تخمین مدل‌های اقتصادسنجی فراهم می‌آورد، بلکه بر مبنای نتایج می‌توان استنباط‌های سیاست‌گذاری در خورتوجهی نیز به دست آورد. داده‌های تلفیقی اطلاعات آگاهی‌دهنده بیشتر، تنوع یا تغییرپذیری بیشتر، همخطی کمتر بین متغیرها، درجات آزادی و کارایی بیشتر را فراهم می‌کند. مزیت عمده در این داده‌ها این است که داده‌های گروهی، یعنی داده‌های مرکب از یک سری زمانی در نمونه‌های مقطعی بالقوه، از نظر اطلاعات غنی‌تر از نمونه مقطعی (N) خواهد بود؛ به طوری که اگر صرفاً از سری‌های زمانی استفاده شود، فقط به اندازه مشاهدات (T) خواهد بود، اما با تلفیق این دو، تعداد داده‌ها به اندازه تعداد مقاطع ضرب در تعداد مشاهدات (N.T) افزایش خواهد یافت که این امر موجب برآوردهای کاراتری از پارامترها می‌شود. امتیاز دیگر تلفیق کردن داده‌ها این است که استفاده از مشاهدات مقطعی ممکن است به برآوردهای آریبی از پارامترها منجر شود. چنانچه از این برش‌های مقطعی طی زمان

نمونه‌گیری شود و به اصطلاح داده‌های گروهی فراهم شود، برآوردهای ناریب و سازگاری امکان‌پذیر است.

در پایان نیز به منظور تخمین و برآورد معادلات و تجزیه و تحلیل اطلاعات، از نرم‌افزارهای Excel و Eviews استفاده می‌شود. دسته‌بندی و محاسبات آمار توصیفی با نرم‌افزار Excel و تحلیل‌های اقتصادسنجی و آزمون فرضیات با نرم‌افزار Eviews صورت می‌گیرد.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. سیستم تقاضای تقریباً ایدئال

سیستم مدل تقاضای تقریباً ایدئال (ADIS) توسط دیتون و موئل‌بایر تبیین شده است. مدل AIDS از نظر عمومیت قابل‌مقایسه با مدل‌های روتردام و ترانس‌لوگ است و مزیت‌هایی نیز نسبت به آن‌ها دارد. مدل AIDS یک تقریب مرتبه اول دلخواه به هر سیستم تقاضایی می‌دهد. این مدل فروض انتخاب را دقیقاً تأمین می‌کند (Hendry, 1986: 201-203). سیستم AIDS از رتبه‌بندی ترجیحات شروع می‌کند که به وسیله قضیه‌های موئل‌بایر، اجازهٔ تجمیع دقیق روی مصرف‌کننده‌ها را می‌دهد و به این طریق، تقاضای بازار را به عنوان نتایج تصمیمات مصرف‌کنندهٔ عقلانی به ما می‌دهد. این ترجیحات که تحت عنوان طبقهٔ PIGLOG شناخته شده‌اند، از طریق توابع هزینه‌ای ارائه می‌شوند که در قیمت‌های داده‌شده و معین، حداقل مخارج مورد نیاز برای رسیدن به سطح مشخصی از مطلوبیت را تعریف می‌کنند (Deaton & Muellbur, 1980: 26-30).

در این پژوهش، از این روش استفاده می‌شود. همان‌طور که اشاره شد، سیستم خطی تقاضای تقریباً ایدئال، یکی از مناسب‌ترین الگوهای موجود برای بررسی تقاضا است. از جمله مزایای این الگو که موجب برتری آن نسبت به سایر الگوهای تقاضا می‌شود، از یک طرف می‌توان به قابل‌آزمون کردن خصوصیات نظری تقاضا (یعنی همگنی و تقارن نسبت به متغیرهای قیمتی)، فروض هم‌نسبتی و تفکیک‌پذیری سهم‌های کالایی تقاضا و سادگی دستیابی به کشش‌های قیمتی و مخارج (درآمدی) اشاره کرد و از طرف دیگر خوش‌رفتار بودن آن به دلیل سازگاری با داده‌ها قابل‌ذکر است (Ranjbar, 2009: 99-103).

۴-۲. برآورد مدل تحقیق

لازم است که قبل از تخمین مدل، به بررسی پایایی متغیرها بپردازیم؛ زیرا در به‌کارگیری روش‌های معمول اقتصادسنجی، برآورد ضرایب بر این فرض استوار است که متغیرهای الگو پایا هستند. اگر متغیرهای مورد استفاده در برآورد ضرایب الگو ناپایا باشند، ممکن است هیچ رابطهٔ معناداری بین متغیرهای الگو وجود نداشته باشد. از این‌رو با استفاده از آزمون دیکی-فولر تعمیم‌یافته، نتایج زیر

درمورد پایایی متغیرهای مورد استفاده به دست آمده است. نتایج این آزمون برای کلیه متغیرها در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. بررسی پایایی متغیرهای مدل

متغیر	سطح پایایی	آماره آزمون	سطح احتمال
vma: سهم بودجه اختصاص یافته به حجاب (مانتو)	I(0)	-۲/۰۵	۰/۰۱۹
vchm: سهم بودجه اختصاص یافته به حجاب (چادر مشکی)	I(0)	-۲/۰۵	۰/۰۲۰
vchn: سهم بودجه اختصاص یافته به حجاب (چادر نخی)	I(0)	-۱۳۲/۴	۰/۰۰۰
Vsha: سهم بودجه اختصاص یافته به حجاب (مقنعه، شال و روسری)	I(0)	-۴/۰۲	۰/۰۰۰
Lpma: لگاریتم قیمت کالای حجاب (مانتو)	I(0)	-۳/۷۷	۰/۰۰۰۱
LPCHM: لگاریتم قیمت کالای حجاب (چادر مشکی)	I(0)	-۳/۱۶	۰/۰۰۰۸
Lpchn: لگاریتم قیمت کالای حجاب (چادر نخی)	I(0)	-۳/۷۰	۰/۰۰۰۱
Lpsha: لگاریتم قیمت کالای حجاب (مقنعه، شال و روسری)	I(0)	-۲/۰۵	۰/۰۲۰۲
LMP: لگاریتم کل مخارج روی انواع حجاب نسبت به شاخص قیمت کل انواع حجاب	I(0)	-۵/۰۴	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات تحقیق

همان طور که مشاهده می شود، تمامی متغیرها در سطح پایا هستند؛ بنابراین می توان برای برآورد مدل از مقادیر سطح متغیرها استفاده کرد.

۴-۳. برآوردهای تک معادله ای

۴-۳-۱. برآورد مدل تقاضای مانتو

پس از انجام آزمون F (که طبق آن آماره F برابر ۲۴۳/۶۷ و سطح احتمال آن ۰/۰۰ است)، مدل مناسب برای تقاضای مانتو، مدل اثرات ثابت تشخیص داده شد. مدل برآورد شده برای تقاضای مانتو به صورت جدول ۲ است.

جدول ۲. خلاصه خروجی مدل

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	احتمال
LPCHM	۰/۰۱۶۰۳۶	۰/۰۰۴۲۳۶	۳/۷۸۵۹۱۳	۰/۰۰۰۶
LPCHN	-۰/۰۱۲۳۶۸	۰/۰۰۳۹۴۷	-۳/۱۳۳۵۴۸	۰/۰۰۳۵
LPMA	-۰/۰۰۸۷۰۳	۰/۰۰۲۶۶۷	-۲/۳۷۳۲۷۵	۰/۰۲۳۳
LPSHA	۰/۰۰۴۷۴۲	۰/۰۰۴۴۳	۱/۳۷۷۲۰۹	۰/۱۷۷۲
LMP	۰/۰۵۶۴۷۹	۰/۰۱۹۱۲۰	۲/۹۱۱۶۴۲	۰/۰۰۹۷
$R^2 = ۰/۹۲$		$DW = ۲/۱$		

منبع: محاسبات تحقیق

$$VMA = a_j + 0.016LPCHM - 0.012LPCHN - 0.009LPMA + 0.047LPSHA + 0.056LMP$$

با توجه به خروجی نرم افزار براساس آزمون انجام شده برای ضرایب، در سطح اطمینان ۹۵ درصد تمامی ضرایب به غیر از ضریب لگاریتم قیمت شال و روسری معنادارند و بنابراین ضرایب معنی دار تفسیر می شوند. این ضرایب معنی دار نشان می دهند چادر مشکی و مانتو دو کالای جانشین و چادر نخی و مانتو دو کالای مکمل هستند. در صورت افزایش یک درصد در قیمت مانتو با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم مانتو از بودجه خانوار ۰/۰۰۸ واحد کاهش می یابد. در صورت افزایش یک درصد در مخارج حقیقی خانوار روی کالای حجاب با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم مانتو از بودجه خانوار ۰/۰۵۶ واحد افزایش پیدا می کند.

۲-۳-۴. برآورد مدل تقاضای چادر مشکی

پس از انجام آزمون F (که طبق آن آماره F برابر ۳۹/۸۶ و سطح احتمال آن ۰/۰۰ است)، مدل مناسب برای تقاضای چادر مشکی مدل اثرات ثابت تشخیص داده شد. مدل برآورد شده برای تقاضای چادر مشکی به صورت زیر است:

جدول ۳. خلاصه خروجی مدل چادر مشکی

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	احتمال
LPCHM	-۰/۰۳۳۳۸۴	۰/۰۰۷۶۲۳	-۴/۳۷۹۴۳۶	۰/۰۰۰۲
LPCHN	۰/۰۱۳۳۷۴	۰/۰۰۰۱۱۵	۱۱۶/۴۸۰۶	۰/۰۰۰۰
LPMA	۰/۰۰۶۸۷۴	۰/۰۰۲۱۹۵	۳/۱۳۱۷۸۶	۰/۰۰۴۵
LPSHA	۰/۰۱۷۷۴۹	۰/۰۰۶۲۱۱	۲/۸۵۷۵۱۰	۰/۰۰۸۷
LMP	۰/۰۲۶۷۶۱	۰/۰۰۴۲	۶/۲۳۴۶۴۹	۰/۰۰۰۰
R ² = ۰/۹۱		DW = ۱/۹۶		

منبع: محاسبات تحقیق

$$VCHM = a_j - 0.033LPCHM + 0.013LPCHN + 0.007LPMA + 0.018LPSHA + 0.027LMP$$

با توجه به خروجی نرم افزار براساس آزمون انجام شده برای ضرایب، در سطح اطمینان ۹۵ درصد، تمامی ضرایب معنادارند و بنابراین ضرایب معنی دار تفسیر می شوند. ضرایب معنادار نشان می دهند چادر نخی و چادر مشکی، مانتو و چادر مشکی، شال و روسری و چادر مشکی جانشین یکدیگرند. همچنین در صورت افزایش یک درصد در قیمت چادر مشکی با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم چادر مشکی از بودجه خانوار ۰/۰۳۳ واحد کاهش می یابد و در صورت افزایش یک

درصد در مخارج حقیقی خانوار روی کالای حجاب با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم چادر مشکی از بودجه خانوار ۰/۰۲۶ واحد افزایش پیدا می کند.

۳-۳-۴. برآورد مدل تقاضای چادر نخی

پس از انجام آزمون F (که طبق آن آماره F برابر ۱۸/۰۰۹ و سطح احتمال آن ۰/۰۰۰ است)، مدل مناسب برای تقاضای چادر نخی مدل اثرات ثابت تشخیص داده شد. مدل برآورد شده برای تقاضای چادر نخی به صورت جدول ۴ است.

جدول ۴. خلاصه خروجی مدل چادر نخی

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	احتمال
LPCHM	۰/۰۰۶۱۰۵	۰/۰۰۱۷۴۱	۳/۵۰۷۷۰۱	۰/۰۰۱۵
LPCHN	۰/۰۰۲۹۵۹	۰/۰۰۱۱۲۱	-۲/۶۴۰۵۹۵	۰/۰۱۳۲
LPMA	۰/۰۰۲۳۷۰	۰/۰۰۰۳۱۲	۷/۵۸۹۹۶۲	۰/۰۰۰۰
LPSHA	۰/۰۰۲۵۵۱	۰/۰۰۱۱۳۸	۲/۳۴۰۷۳۴	۰/۰۳۳۹
LMP	۰/۰۰۵۰۵۳	۸/۹۴E-۰۴	۵/۷۵۲۲۰۲	۰/۰۰۰۰
R ² = ۰/۹۹		DW = ۱/۸۹		

منبع: محاسبات تحقیق

$$VCHN = a_j + ۰/۰۰۶۱LPCHM - ۰/۰۰۲۹LPCHN + ۰/۰۰۲۴LPMA + ۰/۰۰۲۶LPSHA + ۰/۰۰۵LMP$$

با توجه به خروجی نرم افزار براساس آزمون انجام شده برای ضرایب، در سطح اطمینان ۹۵ درصد، تمامی ضرایب معنی دارند و بنابراین ضرایب معنی دار تفسیر می شوند. ضرایب معنادار نشان می دهند چادر مشکی و چادر نخی، مانتو و چادر نخی، شال و روسری و چادر نخی جانشین یکدیگرند. همچنین در صورت افزایش یک درصد در قیمت چادر نخی با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم چادر نخی از بودجه خانوار ۰/۰۲۹۳ واحد کاهش می یابد. در صورت افزایش یک درصد در مخارج حقیقی خانوار روی کالای حجاب با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم چادر نخی از بودجه خانوار ۰/۰۰۵ واحد افزایش پیدا می کند.

۴-۳-۴. برآورد مدل تقاضای شال، روسری و مقنعه

پس از انجام آزمون F (که طبق آن آماره F برابر ۱۱/۴۳ و سطح احتمال آن ۰/۰۰۱۸ است)، مدل مناسب برای تقاضای شال و روسری مدل اثرات ثابت تشخیص داده شد. مدل برآورد شده برای تقاضای شال و روسری به صورت جدول ۵ است.

جدول ۵. خلاصه خروجی مدل شال و روسری

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	احتمال
LPCHM	۰/۰۱۰۶۵۶	۰/۰۰۹۱۱۸۰	۱/۱۶۰۷۵۹	۰/۲۵۴۳
LPCHN	۰/۰۰۲۱۹۱	۰/۰۰۴۶۰۶	۰/۴۷۵۷۳۸	۰/۶۳۷۵
LPMA	-۰/۰۰۳۳۹۹	-۰/۰۰۰۹۵۰	-۲/۵۲۵۳۱۲	۰/۰۱۶۷
LPSHA	-۰/۰۱۱۱۴۸	۰/۰۰۰۷۹۳۴	-۱۱/۹۳۴۹۲	۰/۰۰۰۰
LMP	۰/۰۲۵۸۴۱	-۰/۰۰۱۰۹۲	۲۳/۶۵۷۰۵	۰/۰۰۰۰
$R^2 = ۰/۸۶$		$DW = ۱/۸۸$		

منبع: محاسبات تحقیق

$$VSHA = a_j + ۰/۰۱۰۷LPCHM + ۰/۰۰۲۲LPCHN - ۰/۰۰۲۴LPM - ۰/۰۱۱۱LPSHA + ۰/۰۲۵۸LMP$$

با توجه به خروجی نرم افزار براساس آزمون انجام شده برای ضرایب، در سطح اطمینان ۹۵ درصد، تمامی ضرایب به غیر از ضریب لگاریتم قیمت چادر مشکی و نخ‌ی معنادارند و بنابراین ضرایب معنی دار تفسیر می‌شوند. در صورت افزایش یک درصد در قیمت مانتو با ثابت بودن سایر شرایط، به‌طور متوسط سهم شال و روسری از بودجه خانوار ۰/۰۰۲۳ واحد کاهش می‌یابد. با توجه به این ضریب می‌توان گفت این دو کالا مکمل یکدیگرند. در صورت افزایش یک درصد در قیمت شال و روسری با ثابت بودن سایر شرایط، به‌طور متوسط سهم شال و روسری از بودجه خانوار ۰/۰۱۱ واحد کاهش می‌یابد. در صورت افزایش یک درصد در مخارج حقیقی خانوار روی کالای حجاب با ثابت بودن سایر شرایط، به‌طور متوسط سهم شال و روسری از بودجه خانوار ۰/۰۲۵ واحد افزایش می‌یابد. شایان ذکر است از آنجا که تعداد مقاطع کمتر از تعداد ضرایب یا متغیر مستقل است، برآورد به‌صورت اثرات تصادفی ممکن نیست؛ بنابراین بعد از آزمون F، مدل به‌صورت اثرات ثابت برآورد می‌شود و آزمون هاسمن قابل انجام نیست.

۴-۴. برآورد سیستمی

پس از برآورد تک‌معادله‌های معادلات متوجه شدیم که مقاطع دارای اثر ثابت هستند؛ بنابراین خروجی نرم افزار برای برآورد سیستمی با در نظر گرفتن اثرات مقاطع به‌صورت جدول ۶ است.

جدول ۶. خلاصه خروجی مدل سیستمی

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	احتمال
معادله مانتو				
LPCHM	۰/۰۰۱۶۰۳	۰/۰۰۰۵۰۶	۳/۱۹۷۳۴۷	۰/۰۰۱۸
LPCHN	۰/۰۰۱۲۳۶	۰/۰۰۰۴۶۴	۲/۶۴۶۳۹۹	۰/۰۰۹۲
LPMA	-۰/۰۰۸۷۰۳	۰/۰۰۴۳۴۲	-۲/۰۰۴۳۲۰	۰/۰۴۷۲
LPSHA	۰/۰۰۰۴۷۴	۰/۰۰۰۴۰۷	۱/۱۶۳۱۰۵	۰/۲۴۷۱
LMP	۰/۰۰۲۷۰۹	۰/۰۰۱۲۶۱	۲/۰۰۴۴۱۳	۰/۴۰۹۵
معادله شال و روسری				
LPCHM	-۰/۰۰۱۰۵۶	۰/۰۰۰۹۰۵	-۱/۱۷۷۹۵۵	۰/۲۴۱۲
LPCHN	۰/۰۰۲۱۹۱	۰/۰۰۵۹۶۰	۰/۳۶۷۶۷۰	۰/۷۱۳۸
LPMA	-۰/۰۰۲۳۹۸	۰/۰۰۱۵۴۶	-۲/۴۱۰۲۱۴	۰/۰۰۲۴
LPSHA	-۰/۰۱۱۱۴۹	۰/۰۰۴۶۷۶	-۲/۳۸۴۱۳۷	۰/۰۱۸۷
LMP	۰/۰۰۲۵۸۴	۰/۰۰۰۳۹۵	۶/۵۴۵۹۷۷	۰/۰۰۰۰
معادله چادر مشکی				
LPCHM	-۰/۰۱۲۶۲۱	۰/۰۰۷۳۷۰	۲/۶۴۲۴۵۴	۰/۰۰۹۴
LPCHN	-۰/۰۰۸۸۶۶	۰/۰۰۳۲۹۸	-۲/۴۰۷۷۵۰	۰/۰۴۱۸
LPMA	۰/۰۰۵۷۱۱	۰/۰۰۱۸۸۷	۲/۳۶۳۷۶۸	۰/۰۴۵۲
LPSHA	-۰/۰۰۱۸۳۷	۰/۰۰۰۳۵۲	-۲/۴۳۰۴۸	۰/۰۴۶۵
LMP	۰/۰۰۱۶۳۱	۰/۰۰۰۰۵۵	۲/۷۱۳۹۶۹	۰/۰۳۹۱
معادله چادر نخی				
LPCHM	-۰/۰۰۲۳۳۵	۰/۰۰۰۶۸۹	-۳/۳۳۸۱۹	۰/۰۳۵۳
LPCHN	-۰/۰۰۱۱۰۵	۰/۰۰۰۳۲۰	-۳/۲۱۵۸۳۷	۰/۰۲۹۵
LPMA	۰/۰۰۱۱۹۱	۰/۰۰۰۲۵۷	۳/۸۳۱۰۳۵	۰/۰۱۷۷
LPSHA	۰/۰۰۰۹۶۵۰	۰/۰۰۰۴۳۳	۲/۱۹۴۵۲۵	۰/۰۴۶۱
LMP	۰/۰۰۱۹۵۰	۰/۰۰۰۳۲۱	۳/۳۵۹۰۸۳	۰/۰۲۰۲

منبع: محاسبات تحقیق

$$VMA = a_j + 0.0016LPCHM + 0.0012LPCHN - 0.0087LPMA + 0.0005LPSHA + 0.0027LMP$$

$$VSHA = a_j - 0.0011LPCHM + 0.0022LPCHN - 0.0024LPMA - 0.0111LPSHA + 0.0026LMP$$

$$VCHM = a_j - 0.0126LPCHM - 0.0089LPCHN + 0.0057LPMA - 0.0018LPSHA + 0.0016LMP$$

$$VCHN = a_j - 0.0023LPCHM - 0.0011LPCHN + 0.0012LPMA + 0.0009LPSHA + 0.0019LMP$$

در معادله اول، با توجه به خروجی نرم افزار براساس آزمون انجام شده برای ضرایب، در سطح اطمینان ۹۵ درصد، تمامی ضرایب در معادله مانتو به غیر از ضریب لگاریتم قیمت شال و روسری معنادارند و بنابراین ضرایب معنی دار تفسیر می شوند. ضرایب معنادار نشان می دهند چادر مشکی و مانتو، چادر نخی و مانتو جانشین یکدیگرند. همچنین در صورت افزایش یک درصد در قیمت مانتو با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم مانتو از بودجه خانوار ۰/۰۰۸ واحد کاهش می یابد. در صورت افزایش یک درصد در مخارج حقیقی خانوار روی کالای حجاب با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم مانتو از بودجه خانوار ۰/۰۲۷ واحد افزایش پیدا می شود.

در معادله دوم، با توجه به خروجی نرم افزار براساس آزمون انجام شده برای ضرایب، در سطح اطمینان ۹۵ درصد، تمامی ضرایب در معادله شال و روسری به غیر از ضریب لگاریتم قیمت چادر مشکی و نخی معنادارند و بنابراین ضرایب معنی دار تفسیر می شوند. ضرایب معنادار نشان می دهند مانتو و شال و روسری مکمل یکدیگرند. همچنین در صورت افزایش یک درصد در قیمت شال و روسری با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم شال و روسری از بودجه خانوار ۰/۰۱۱ واحد کاهش می یابد. در صورت افزایش یک درصد در مخارج حقیقی خانوار روی کالای حجاب با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم شال و روسری از بودجه خانوار ۰/۰۰۲ واحد افزایش پیدا می کند.

در معادله سوم، توجه به خروجی نرم افزار براساس آزمون انجام شده برای ضرایب، در سطح اطمینان ۹۵ درصد، تمامی ضرایب معادله چادر مشکی معنی دارند و بنابراین ضرایب معنی دار تفسیر می شوند. ضرایب معنادار نشان می دهند چادر نخی و چادر مشکی، مانتو و چادر مشکی مکمل، و شال و روسری و چادر مشکی جانشین یکدیگرند. همچنین در صورت افزایش یک درصد در قیمت چادر مشکی با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم چادر مشکی از بودجه خانوار ۰/۰۱۲ واحد کاهش می یابد. در صورت افزایش یک درصد در مخارج حقیقی خانوار روی کالای حجاب با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم چادر مشکی از بودجه خانوار ۰/۰۰۱ واحد افزایش پیدا می کند.

در معادله چهارم، با توجه به خروجی نرم افزار براساس آزمون انجام شده برای ضرایب، در سطح اطمینان ۹۵ درصد تمامی ضرایب معادله چادر نخی معنی دارند و بنابراین ضرایب معنی دار تفسیر می شوند. ضرایب معنادار نشان می دهند چادر مشکی و چادر نخی مکمل، و مانتو و چادر نخی، شال و

روسی و چادر نخی جانشین یکدیگرند. همچنین در صورت افزایش یک درصد در قیمت چادر نخی با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم چادر نخی از بودجه خانوار ۰/۰۱ واحد کاهش می یابد. در صورت افزایش یک درصد در مخارج حقیقی خانوار روی کالای حجاب با ثابت بودن سایر شرایط، به طور متوسط سهم چادر نخی از بودجه خانوار ۰/۰۰۱۹ واحد افزایش پیدا می کند. با توجه به معادلات برآورد شده با توجه به معیار خوبی برازش، مدل سیستمی دارای قدرت توضیح دهنده بیشتری بوده است و از لحاظ معناداری ضرایب مانند مدل تک معادله ای است.

۴-۵. برآورد کشش های تقاضا به کمک مدل

از آنجا که یکی از اهداف برآورد سیستم تقاضا در تحلیل سیاستی اندازه گیری، ارزیابی و نحوه تأثیر گذاری متغیرهای مستقل بر میزان تقاضا است، برای این منظور از کشش های قیمتی و درآمدی استفاده می شود. میزان کشش های محاسبه شده براساس معادلات برآورد شده به صورت تک معادله ای در جدول ۷ آمده است.

جدول ۷. کشش ها براساس برآورد تک معادله ای

کشش قیمتی نسبت به قیمت شال و روسری و مقنعه	کشش قیمتی نسبت به قیمت مانتو	کشش قیمتی نسبت به قیمت چادر مشکی	کشش قیمتی نسبت به قیمت چادر نخی	کشش درآمدی	تابع تقاضا
۳/۱۵	۲/۹	۱۱/۴۵	-۴/۶۵	۷/۳	چادر نخی
۱۳/۴۵	۵/۴	-۲۷/۱۵	۱۰/۳۵	۲۲/۰۴	چادر مشکی
-	-۳/۳۵	۴/۷۵	-۳/۴۹	۱۸/۲۵	مانتو
-۱۱/۸۳	-۲/۲۳	-	-	۲۵/۶۲	روسی و مقنعه

منبع: محاسبات تحقیق^۱

کشش ها براساس برآورد سیستمی به صورت جدول ۸ است.

۱. شایان ذکر است در محاسبه کشش ها، کشش ها در هر سال و در هر مقطع محاسبه و در آخر میانگین گرفته شده است.

جدول ۸. کشش‌ها براساس برآورد سیستمی

کشش قیمتی نسبت به قیمت شال و روسری و مقنعه	کشش قیمتی نسبت به قیمت مانتو	کشش قیمتی نسبت به قیمت چادر مشکی	کشش قیمتی نسبت به قیمت چادر نخ	کشش درآمدی	تابع تقاضا
۲/۹۵	۲/۷	-۸/۷۵	-۳/۳۴	۶/۳۳	چادر نخ
-۹/۴۵	۳/۴	-۲۱/۱۵	-۸/۴۴	۱۷/۵۶	چادر مشکی
-	۳/۳۵	۴/۷۵	-۳/۴۹	۱۸/۴۴	مانتو
-۹/۲۳	-۲/۱۲	-	-	۱۹/۳۲	روسری و مقنعه

منبع: محاسبات تحقیق^۱

کشش‌ها درصد تغییرات تقاضای کالای آمده در ستون اول را نسبت به تغییر یک درصد در عامل ذکر شده در سطر اول نشان می‌دهد؛ برای مثال، عدد واقع در سطر و ستون چهارم جدول ۸ بیانگر آن مطلب است که با یک درصد افزایش در قیمت چادر مشکی، میزان تقاضای مانتو ۴/۷۵ درصد افزایش می‌یابد که این مطلب نشان می‌دهد قیمت چادر مشکی، پس از درآمد اثر بسزایی در تقاضای مانتو نسبت به سایر عوامل مؤثر در تقاضای مانتو دارد.

۵. نتیجه‌گیری

مسئله حجاب در چند قرن اخیر به دلیل اقتصادی بودن آن، از جانب تولیدکنندگان افت‌وخیزهای فراوانی داشته است. از طرفی با توجه به اهمیتی که مقوله حجاب در جامعه اسلامی ما دارد و این نکته که تاکنون تحقیق و مطالعه‌ای در این خصوص انجام نگرفته است، ضروری است که ابعاد اقتصادی آن، بهتر شناخته شود. با توجه به کمبود امکانات برای تولید چادر یا انواع دیگر کالای حجاب، ضروری است تقاضای حجاب و واکنش مصرف‌کنندگان در مقابل تغییرات قیمت این محصول آشکارتر شود تا امکان برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری صحیح برای تشویق به استفاده از چادر و حجاب میسرتر شود.

در این تحقیق برای برآورد مدل از تابع تقاضای تقریباً ایدئال استفاده شده است. این سیستم یکی از مناسب‌ترین الگوهای موجود برای بررسی تقاضا است. از جمله مزایای این الگو که سبب

۱. شایان ذکر است در محاسبه کشش‌ها، کشش‌ها در هر سال و در هر مقطع محاسبه و در آخر میانگین گرفته شده است.

برتری آن نسبت به سایر الگوهای تقاضا می‌شود، این است که از یک طرف می‌توان به قابل‌آزمون کردن خصوصیات نظری تقاضا (یعنی همگنی و تقارن نسبت به متغیرهای قیمتی) فروض هم‌نسبتی و تفکیک‌پذیری سهم‌های کالایی تقاضا و سادگی دستیابی به کشش‌های قیمتی و مخارج (درآمدی) و از طرف دیگر به خوش‌رفتار بودن آن به دلیل سازگاری با داده‌ها اشاره کرد. همچنین به منظور برآورد تابع تقاضای کالاهای حجاب (چادر مشکی، چادر نخی، مانتو و روسری، شال و مقنعه) طی سال‌های ۱۳۶۹ الی ۱۳۹۹ از روش اقتصادسنجی پانل دیتا استفاده کردیم. مزیت استفاده از داده‌های پانل نسبت به سری‌های زمانی و داده‌های مقطعی آن است که این داده‌ها، با ترکیبی از سری‌های زمانی و مقطعی، اطلاعات بیشتر، تنوع یا تغییرپذیری بیشتر، هم‌خطی کمتر بین متغیرها، درجات آزادی و کارایی بیشتر را فراهم می‌کند. در ضمن این روش امکان بیشتری برای شناسایی و اندازه‌گیری اثراتی را فراهم می‌کند که فقط به وسیله آمارهای مقطعی یا سری زمانی به سادگی قابل‌شناسایی نیست. در ادامه نیز به تخمین مدل به صورت سیستمی و تک‌معادله‌ای و محاسبه کشش‌ها پرداخته شد.

۶. پیشنهادها

با توجه به توابع برآوردشده برای کالاهای حجاب بررسی شده در این تحقیق و کشش‌های برآوردشده، فرضیه تحقیق - درآمد و قیمت مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر کالای حجاب‌اند - تأیید شد. از آنجا که کشش درآمدی در هر تقاضا بزرگ‌تر از سایر کشش‌های قیمتی خودی و متقاطع است و بزرگ‌تر بودن ضریب درآمد در تابع تقاضای کالاهای حجاب نسبت به ضرایب قیمت‌ها می‌توان گفت درآمد مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر روی تقاضای کالای حجاب است که البته دور از انتظار هم نبود؛ چرا که فساد ذاتاً زاییده شرایط بد اقتصادی و درآمد پایین است.

از مضرات دورشدن جامعه از حجاب می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- (الف) تقلید از الگوهای پوشش وارداتی موجب افزایش هزینه‌های تولید آرایش می‌شود. اصولاً حجاب هم عیب‌پوش و هم زیبایی‌پوش است؛
- (ب) هزینه‌های ازدست‌رفته فرصت آرایش باید در مقایسه با حداکثر دستمزد قابل‌استحصال برای هر فرد محاسبه شود؛
- (پ) هزینه‌های فرصت جلوه‌گری و نمایش در ملأعام و نپرداختن به امور مهم زندگی مانند کار مفید بدنی و فکری، مطالعه و زندگی و...؛
- (ت) هزینه‌های تبعی خرید لوازم زائد و صرف کردن بیهوده وقت؛

ث) آثار سوء اقتصادی تضعیف بنیان‌های معنوی جوانان و ایجاد فساد اجتماعی روابط نامشروع و غفلت از برنامه زندگی، هزینه‌های مستقیم جلب، هزینه‌های کاذب سرپوش گذاشتن و پیامدهای محتمل و سوء و دیگر اثرات فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی دیگر. همچنین با توجه به توابع برآورد شده و کشش‌های محاسبه شده پیشنهاد می‌شود:

- سیاست‌ها در جهتی تنظیم شود که در درجه اول درآمد خانوارها افزایش یابد که این امر موجب بهبود وضع اقتصادی مردم و افزایش حجاب و کاهش فساد در جامعه می‌شود و از آثار سوء بدحجابی جلوگیری می‌شود؛
- با توجه به منفی بودن کشش خودی تقاضای هر کالای حجاب و بزرگ‌تر از یک بودن قدرمطلق آن، دادن یارانه در جهت کاهش هزینه حجاب توصیه می‌شود؛ چرا که حجاب از ضررهای اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی که قطعاً بیش از هزینه یارانه آن خواهد بود جلوگیری می‌کند.

تعارضی منافع

در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Akbari, M. (1998). *A new and scientific analysis of hijab in the present era*. Tehran: Payam Atrat Publications.
- Khosravi, H. (1991). A collection of cover and chastity articles. *The second exhibition of recognition and dignity of women*. P. 178.
- Javadi Amoli, A. (2000). *Thematic interpretation of the Holy Quran, Principles of ethics in the Qur'an*. Vol. 10. Qom: Esra publishing center.
- Layard, P. R. G., & Walters, A. A. (2007). *Microeconomic theory*. New York: McGraw-Hill.
- Ranjbar, H. (2009). Analysis of dynamic consumption behavior of urban areas of the whole country and Isfahan province: Application of almost ideal demand device during the period 1979-2005. *Journal of Business Research*, 51, 99-103.
- Islamic Development Organization. (1989). *Hijab of freedom*. Proceedings of the Women's Conference. Tehran: Alameh Tabatabaei University.
- Tabarsi, A. F. H. (1971). *Al-Bayan Complex in the interpretation of the Qur'an*. Vol. 14. Beyrou: Dar Al-Marefah.
- Ameri, V., & Nahleh Gharavi Naeini, N. (2007). Exploring the meaning and concept of hijab. *Women's Strategic Studies Summer*, 36, 113-137.

- Azimiyan, M., & Beheshti, S. (2009). Investigating the philosophy and realm of hijab in Islam and its educational effects. *Journal of Islamic Education*, 8, 75-103.
- Ghaemi, A. (1994). *Women's life in Islamic thought*. Tehran: Amiri Publications.
- Motahari, M. (1979). *Hijab issue*. Tehran: Sadra Publications.
- Deaton, A. S., & J. Muellbur. (1980). An Almost Ideal Demand System. *American Economic Review*, 70(3), 26-30.
- Hendry, D. F. (1986). Econometric Modeling with Cointegrated Variables: An overview. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 48(3), 201-203. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.1986.mp48003001.x>